

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

КИРИЧОК АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 007.659.4.007:378

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ГАЛУЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ**

27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі видавничої справи та редагування Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Мельниченко Анатолій Анатолійович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
факультет соціології і права, декан

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Олтаржевський Дмитро Олегович
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут журналістики,
доцент кафедри реклами та зв'язків з
громадськістю

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Курбан Олександр Васильович
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Гуманітарний інститут,
доцент кафедри реклами і зв'язків з
громадськістю

Захист відбудеться 13 вересня 2016 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д 26.001.34 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, Інститут журналістики.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий «10» серпня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. В. Скотникова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вітчизняна система освіти з метою забезпечення її конкурентоздатності потребує суттєвого переосмислення, зміни підходів до підготовки кадрів. У зв'язку з тим, що Україна наразі зазнає кардинальних змін в економічній і соціально-політичній сферах, перед державою постають нові виклики. Одним із напрямів вирішення складних суперечностей суспільного розвитку є гуманістично орієнтоване формування громадської думки задля створення в суспільстві атмосфери порозуміння і злагоди. Таке завдання може сьогодні покладатися, зокрема, й на фахівців зі зв'язків з громадськістю, оскільки PR сприяє формуванню як гідного іміджу, так і громадської думки загалом за рахунок досягнення взаєморозуміння, заснованого на достатній інформованості.

У сучасному світі зв'язки з громадськістю є органічним складником усіх сфер життя суспільства. PR виконує управлінську функцію, а також є важливим елементом протидії активній інформаційній агресії, якої зазнає останнім часом Україна. Адже наша держава перебуває в стані неоголошеної війни з Російською Федерацією, яка, окрім прямих військових дій, веде ще й потужну інформаційну війну, протидіяти якій є не менш важливим завданням, ніж давати відсіч безпосередньо на полі бою. У західних країнах вже давно існують системи, інструменти та кадрове забезпечення протидії інформаційній агресії. В Україні ж напрацювання в цьому напрямі перебувають лише на початковому етапі. Наявна вітчизняна практика діяльності фахівців зі зв'язків з громадськістю свідчить про серйозні недоліки в їхній підготовці, що в підсумку виливається в програш в інформаційних війнах, підвищення соціальної напруги тощо.

Важливим чинником подолання недоліків підготовки фахівців є прийняття 2014 року нового Закону України «Про вищу освіту», який передбачає перехід від підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» «кандидат наук» до сучасної загальноєвропейської освітньої моделі. Така модель формується на основі трирівневого циклу підготовки: «бакалавр», «магістр», «доктор філософії» – і покликана підвищити якість української освіти. Напрацювання щодо зміни парадигми освіти перебувають тільки на початковій стадії, тому окремих досліджень питань підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю за трирівневою моделлю, освітніх стандартів з визначенням компетенцій у нашій державі бракує.

Проаналізувавши праці закордонних та вітчизняних науковців, які стосуються проблеми підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю, можна виокремити теоретичні та методологічні напрацювання закордонних дослідників Е. Бернейса, Дж. Грюніга, Т. Бівінса, Б. Ешенфелдера, С. Катліпа, С. Крістіанса, І. Ламберта, П. Маклені, С. Харісона, І. Перімо, М. Сандерса, Л. Хатчінсона та П. Шмуде щодо дослідження напрямів розвитку і складників цієї професії. Вітчизняні дослідники соціальних комунікацій Г. Почепцов, В. Різун, В. Іванов, Н. Грицюта, Л. Хавкіна, В. Королько, Д. Олтаржевський,

О. Курбан, О. Некрасова, Є. Тихомирова зробили вагомий внесок у теоретичні та методологічні дослідження соціальних комунікацій у цілому і зв'язків з громадськістю зокрема, особливу увагу приділяючи етичній компоненті фаху. Загальні проблеми підвищення ефективності вищої освіти досліджували науковці педагогічного напрямку Ш. Амонашвілі, В. Байденко, Е. Бондаревська, Л. Виготський, І. Зимня, Є. Полат, Ю. Шашкевич, Т. Аллен, С. Армстронг, К. Данскі, А. Філд, В. Годшалк, К. Хегстаг, Р. Салліван, М. Зей. Важливою передумовою дослідження стало те, що дотепер в Україні та на пострадянському просторі питання освіти в галузі PR перебували практично поза увагою науки про соціальні комунікації. Так, якщо західні вчені Д. Дюбуа, Б. Росс, К. Джонсон, К. Сірамеш, Дж. Летанг, А. Джанг, М. Тейлор, Е. Тос, В. Тодд, Р. Хіс провели низку ґрунтовних досліджень особливостей освіти, її змісту, компетенцій фахівців галузі PR, то на пострадянському просторі стосовно цієї тематики можна виокремити лише праці Л. Азарової та С. Ємельянова, в Україні – В. Королька.

Отже, бракує теоретико-методологічного підґрунтя підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю, визначення компетенцій і їх застосування для формування освітніх програм, залучення до загальноєвропейського і світового освітнього контексту.

Враховуючи зазначене, дослідження, спрямовані на розроблення комплексу заходів щодо організації та впровадження трирівневої моделі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю на основі інтеграції найбільш ефективних методів реалізації компетентнісного підходу до освіти, є вкрай актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася на кафедрі видавничої справи та редагування Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ») відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Міністерства освіти і науки України і є складовою частиною досліджень за темою «Політичне консультування як соціальний феномен підвищення ефективності масових політичних комунікацій» (номер державної реєстрації 0114U000732), а також пов'язана з комплексною науково-технічною програмою НТУУ «КПІ» «Розвиток інформаційного суспільства» (протокол Вченої ради НТУУ «КПІ» № 4 від 06. 04. 2009 р.).

Мета роботи – обґрунтувати та концептуалізувати теоретичні та практичні засади вдосконалення системи підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю.

Завдання:

- визначити основні проблеми функціонування системи освіти в галузі зв'язків з громадськістю на основі використання експертного знання;
- на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних освітніх підходів до підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю, а також вимог ринку праці

обґрунтувати необхідний набір професійних компетенцій для сучасних фахівців зі зв'язків з громадськістю;

- дослідити методи й технології навчання фахівців з PR та визначити найбільш ефективні шляхи їх інтеграції та впровадження у загальну систему підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю;

- розробити найбільш релевантну модель трирівневої підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю;

- обґрунтувати ефективність інтегративного підходу для створення нової моделі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю відповідно до вимог ринку праці.

Об'єкт – вітчизняна система підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю.

Предмет – особливості розроблення та впровадження нової моделі підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю.

Методи дослідження. Мета й завдання дослідження обумовили теоретико-методологічні засади цієї роботи. Теоретичні дослідження ґрунтуються на основних положеннях соціальних комунікацій, теорії реклами та PR, теорії журналістики, комунікаційних і медіатехнологій. У дисертаційній роботі використано системний підхід до дослідження з опертям на компетентнісний підхід до дослідження підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю. Із загальнонаукових методів дослідження було використано системний, компаративний та контент-аналіз для встановлення особливостей побудови освітніх програм підготовки фахівців галузі PR. Для отримання емпіричних даних, які лягли в основу цього дослідження, було використано специфічні соціологічні методи: експертне опитування для визначення основних проблем, наявних у галузі PR-освіти; метод онлайн-опитування для визначення дисциплінарного наповнення, методів та підходів, які б найефективніше формували необхідні для фахівця зі зв'язків з громадськістю компетенції. Інтегральний аналіз використано для визначення пріоритетних напрямів у дисциплінарному наповненні за бальною шкалою. Достовірність наукових результатів досягнута завдяки використанню статистично обґрунтованих вибірок дослідження із застосуванням комп'ютерної обробки даних під час компаративного аналізу та організації й обробки даних онлайн-опитування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в концептуалізації системи підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю.

Наукову новизну дослідження конкретизовано в таких положеннях:

уперше:

- за допомогою використання експертного знання досліджено систему освіти в галузі зв'язків з громадськістю, виявлено переваги, недоліки та шляхи модернізації вітчизняної системи підготовки за цим напрямом;

- на основі аналізу освітньо-професійних програм (ОПП) вищих навчальних закладів України, Росії, країн Західної Європи, Австралії та США виявлено особливості визначення змісту навчання в різних національних

освітніх системах та обґрунтовано можливості імплементації цього досвіду у вітчизняну систему підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю;

- обґрунтовано концептуальні засади формування трирівневої моделі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю на основі компетентнісного підходу до освіти;

- розроблено оптимізовані освітні програми підготовки зазначених фахівців на відповідних рівнях вищої освіти, з урахуванням принципів побудови трирівневої моделі освіти та у відповідності до сучасних вимог ринку праці;

уточнено:

- набір компетенцій, необхідних для фахівця зі зв'язків з громадськістю, які він повинен здобувати на кожному освітньому рівні;

- основні найбільш дієві інноваційні методи навчання у процесі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю;

- сучасну інтерпретацію змісту менторського підходу та особливості його застосування в системі підготовки фахівців вищезазначеної галузі.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження, теоретичні положення, методи практичного навчання та підходи можна використати у навчанні студентів галузі зв'язків з громадськістю.

Одержані наукові результати, які визначають основні види компетенцій, методи й підходи до підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю, зможуть покращити якість підготовки спеціалістів цієї галузі.

Результати теоретичних та емпіричних досліджень було використано під час розроблення стандартів вищої освіти НТУУ «КПІ» першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (PhD) рівнів вищої освіти галузі знань 06 Журналістика, спеціальності 061 Журналістика.

Результати теоретичних і емпіричних досліджень упроваджено в навчальний процес підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки 6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю» на кафедрі видавничої справи та редагування Видавничо-поліграфічного інституту НТУУ «КПІ» у лекційному і семінарському курсах та практичних заняттях дисциплін «Практика рекламної та PR-діяльності. Медіапланування» та «Історія реклами та PR».

Особистий науковий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертаційному дослідженні, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження було обговорено та представлено на всеукраїнських і міжнародних конференціях та семінарах: «Друкарство молоде» (Київ, 2014 р., 2016 р.); «Вплив ринку праці на розвиток галузей економіки» (Київ, 2014 р.); «Гуманізм та антигуманізм у подоланні конфліктів сучасності» (Київ, 2015 р.); «Деструктивна пропаганда: шляхи протидії та проблеми відповідальності» (Київ, 2015 р.); «Наукова школа Романа Іванченка» (Київ, 2015 р.); «Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи» (Маріуполь, 2015 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження викладено в 14 публікаціях, з яких 5 статей опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях і 2 статті у закордонних фахових наукових виданнях.

Структура дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації викладено на 157 сторінках, список використаних джерел з 335 найменувань подано на 38 сторінках, загальний обсяг роботи разом з додатками становить 355 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність наукової теми, висвітлено стан розробленості теми, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи наукового дослідження, окреслено зв'язок теми з науковими програмами, планами і темами, розкрито наукову новизну, практичну цінність роботи, викладено дані про апробацію результатів наукового дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні виміри функціонування системи освіти в галузі зв'язків з громадськістю»**, що складається з трьох підрозділів, проаналізовано науковий доробок вчених, що досліджували проблематику освітньої діяльності у галузі PR, зазначено основні методи, принципи та підходи до дослідження освіти за фахом «зв'язки з громадськістю», висвітлено основні історичні й теоретичні витоки PR-освіти та проблеми, які існують у підготовці спеціалістів у цій галузі.

У підрозділі 1.1. *«Теоретичні та практичні підходи до дослідження проблеми підготовки фахівців з PR»* проаналізовано основні методологічні засади дослідження соціальних комунікацій та їх важливого складника – зв'язків з громадськістю. Розглянуто основні принципи досліджень в галузі PR-освіти. Доведено необхідність слідування історичним, діалектичним і функціональним принципам, а також принципам цілісності, системності, пізнавальності та прагматичності у дослідженні зв'язків з громадськістю. Досліджено особливості використання гуманістичного, аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, синергетичного та освітологічного підходів. Зазначено, що в дослідженні соціальних комунікацій загалом та PR зокрема доцільно використовувати спеціальні соціологічні методи дослідження, а також методи компаративного й контент-аналізу.

У підрозділі 1.2. *«Загальна характеристика досліджень у системі освіти в галузі зв'язків з громадськістю»* розглянуто основні освітньо-правові положення організації навчального процесу у вищій школі. Зокрема йдеться про зміни в системі вищої освіти, пов'язані з ухваленням нового Закону України «Про вищу освіту». Здійснено історіографічний огляд розвитку освіти

в галузі зв'язків з громадськістю. Проаналізовано традиції, яких дотримувались у підготовці кадрів із журналістики та пропаганди. Зокрема, розглянуто методологію та основні підходи до підготовки фахівців у межах радянських науково-освітніх шкіл. Проаналізовано розвиток освіти в галузі PR у США та країнах Європи. Простежено історичний розвиток PR-освіти в Російській Федерації на прикладі сучасних ВНЗ. Розглянуто вітчизняні теоретико-методологічні напрацювання в галузі освіти зі зв'язків з громадськістю. Досліджено три основні освітні моделі PR-освіти (журналістська, академічна та бізнес-модель).

У підрозділі 1.3. *«Проблеми та недоліки досліджень стану освіти в галузі зв'язків з громадськістю»* запропоновано та обґрунтовано поділ проблем освіти в галузі зв'язків з громадськістю на загальноосвітні та локальні. До загальноосвітніх автор зараховує кризу самовизначення галузі, перевищений попит за напрямом підготовки та недостатній рівень кваліфікованості викладацького складу. До проблем локального рівня, або так званих вітчизняних, належать застарілість пострадянської моделі освіти, домінування теоретичної підготовки над практичною, несформованість чіткої моделі освіти за напрямом зв'язків з громадськістю, відсутність діалогу між практиками і викладацьким складом та, як наслідок, набір компетенцій, яких набувають майбутні фахівці, не повною мірою відповідає сучасному стану галузі і вимогам ринку праці. Автором актуалізовано проблему етичного виховання фахівців зі зв'язків з громадськістю. На основі опрацьованих джерел визначено, що у вітчизняній системі освіти практично відсутні системні дослідження проблеми освітньої підготовки в галузі PR. Виявлено досить незначну кількість методичних та методологічних напрацювань у галузі PR-освіти.

Другий розділ **«Основні детермінанти вдосконалення моделі освітньої підготовки фахівців галузі PR»** присвячено визначенню шляхів удосконалення системи підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю.

У підрозділі 2.1. *«Дослідження розвитку вітчизняного сегмента освіти в галузі PR крізь призму експертного знання»* наведена методика та результати проведеного експертного дослідження. Під час інтерв'ювання було проаналізовано особливості функціонування PR-ринку України та ситуацію, що склалася в сегменті освіти в цій галузі. З'ясовано, що PR-ринок України нині переживає процес стагнації, на ньому бракує достатньої кількості кваліфікованих кадрів, зазначено, що український ринок є досить «молодим» і активно розвивається. Визначено, що вітчизняній PR-освіті порівняно із західними відповідниками не вистачає матеріально-технічного забезпечення, існує проблема отримання необхідної кількості практичних навичок, недостатній рівень знання іноземної мови як з боку викладачів, так і з боку студентів. Зазначено основні особливості й відмінності вітчизняної та зарубіжної моделей освітньої підготовки в галузі PR. Доведено, що західна система підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю більш орієнтована на практику та методологічно ефективніша, ніж вітчизняна. Разом із тим, було з'ясовано, що перевагою вітчизняної PR-освіти є широкопрофільність. У

підрозділі визначено та деталізовано набір професійних компетенцій, яких має набувати фахівець зі зв'язків з громадськістю.

У підрозділі 2.2. *«Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду складання освітніх програм підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю»* з використанням компаративного та контент-аналізу здійснено дослідження освітніх програм підготовки фахівців галузі PR. Проаналізовано структуру, основні принципи та особливості складання, дисциплінарне й кредитне наповнення, контент 77 освітніх програм першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (PhD) рівнів вищої освіти понад 50 університетів країн Західної Європи, США, Канади, Австралії, України та Росії.

Дослідження виявило, що в університетах світу є шість основних спеціалізацій підготовки в галузі PR: реклама та PR; комунікації; маркетинг; дизайн та мистецтво; журналістика та бізнес і управління. Також встановлено, що середній рівень кредитного навантаження ОПП рівня «бакалавр» становить 133 кредити для Західної Європи, США, Канади, Австралії, 240 кредитів для України та 250 кредитів для Росії. Для освітньо-професійного рівня «магістр» цей показник становить 90 кредитів для Західної Європи, США, Канади, Австралії, 108 кредитів для України і 124 кредити для Росії. Освітньо-наукові програми рівня «доктор філософії» у більшості університетів мають тривалість 3–4 роки. Спільним для університетів світу є те, що під час підготовки основний акцент робиться на дисципліни, пов'язані із журналістикою, комунікаційними дослідженнями, медіатехнологіями та медіадослідженнями.

У підсумку дослідження визначено оптимальний рівень кредитного навантаження та структуру і зміст дисциплінарного наповнення, а також основні компетенції, які мають набуватися на кожному освітньому рівні як результат засвоєння встановлених дисциплін.

У підрозділі 2.3. *«Практичні виміри формування компетентнісного набору професіонала в галузі PR: соціологічний підхід»* проаналізовано наукові дослідження в галузі освіти зі зв'язків з громадськістю щодо набору основних професійних компетенцій фахівців із PR. З використанням методу онлайн-опитування здійснено соціологічне дослідження, котре передбачало з'ясування основних практичних методів, підходів та принципів підвищення ефективності освіти, які слід упроваджувати в трирівневу модель підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю. До опитування було залучено 100 респондентів, які є фахівцями в галузі PR, реклами, маркетингу, журналістики й освіти. У результаті дослідження узагальнено освітньо-професійні компетенції, затребувані ринком праці, що мають формуватись у процесі навчання на кожному освітньому рівні; з'ясовано основні принципи формування дисциплінарного наповнення та розподілу акцентів між теоретичною і практичною компонентами в освітній підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю.

В підрозділі доведено ефективність використання менторського підходу в PR-освіті, встановлено основні практичні методи, які матимуть найвищу ефективність для підготовки PR-фахівців.

Третій розділ **«Інтегративний підхід до вдосконалення системи підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю»** присвячено дослідженню підходів і практичних методів підготовки в PR-освіті з оперттям на обґрунтований у роботі узагальнений основний набір професійних компетенцій фахівця зі зв'язків з громадськістю. Розглянуто особливості інтеграції й функціонування трирівневої моделі освітньої підготовки в галузі зв'язків з громадськістю.

У підрозділі 3.1. *«Використання менторського підходу в підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю»* розглянуто особливості використання менторського підходу, його впровадження у процес підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю. Менторський підхід являє собою феномен освітньо-наукового процесу, за допомогою якого відбувається передавання практичного досвіду та здійснюється психологічна підготовка студента з боку ментора. Менторська допомога має на меті спільну роботу ментора – фахівця у своїй галузі та менті – учня, який повинен переймати ці знання у ментора. Особливості застосування менторського підходу полягають у довготривалості співпраці між ментором і учнем, обов'язковому обговоренні результатів роботи протягом усього процесу навчання. Ментор акцентує увагу на цілях і прагненнях учня, відштовхуючись від його здібностей та вмінь. Досліджено компетентнісну модель менторства, що формує у студента професійні компетенції, які затребувані ринком праці. Також проаналізовано модель менторства «розкажи – покажи – зроби». З'ясовані основні принципи організації та інтеграції менторського підходу в процес освітньої підготовки фахівців із PR. Визначені переваги та недоліки використання менторського підходу в підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю, особливості його використання в поєднанні з тим чи іншим видом професійної PR-діяльності.

У підрозділі 3.2. *«Впровадження інноваційних методів навчання у підготовку фахівців зі зв'язків з громадськістю»* досліджено практико-орієнтовані методи навчання та встановлено, які з них найдоцільніше використовувати у підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю. Першим з них є метод кейсових завдань (case study), який, як показав аналіз, є одним із найефективніших методів практичної підготовки в бізнес-освіті. Досліджено можливість його впровадження у підготовку фахівців із PR через інтеграцію в різні курси фахово орієнтованих дисциплін. Встановлено, що цей метод доцільно використовувати як в аудиторній формі організації навчальної діяльності, так і в позааудиторному навчанні. Другим методом, який автор пропонує активно використовувати, є метод практичних проєктів. Цей метод максимально наближує студента до атмосфери професійної діяльності: він є сукупністю дослідницьких, пошукових та проблемних методів, які за своєю суттю є творчими і формують професійні компетенції фахівця зі зв'язків з громадськістю. У ньому студент збирає теоретичний матеріал, здійснює

аналітичне опрацювання, проводить власні дослідження, визначає шляхи практичного розв'язання проблеми та проводить презентацію результатів діяльності. Третім методом, що було розглянуто, є метод ділових ігор, спрямований на розв'язання певної постановочної проблеми, при використанні якого відбувається імітація робочої ситуації і ставиться завдання приймати оптимальні рішення. Метод ділових ігор має такі цілі: формування в студентів навичок пізнавальної діяльності; виховання навичок системного мислення, розуміння як загальної ситуації, так і кожної її деталі та свого місця в цій системі; навчання мислити й ухвалювати рішення колективно, звикати до практичної діяльності та робочої атмосфери; розвиток індивідуального мислення і здійснення внеску в колективне обговорення проблеми. Проаналізовані інноваційні методи навчання створюють максимально ефективні умови для формування професійних компетенцій фахівців в галузі зв'язків з громадськістю.

Крім того, у підрозділі розглянуто застосування змішаного навчання, яке передбачає поєднання традиційних методів та онлайн-курсів, які пропонуються різними суб'єктами освітньої діяльності в мережі Інтернет.

У підрозділі 3.3. *«Розроблення трирівневої моделі підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю («бакалавр» – «магістр» – «PhD») на основі компетентнісного підходу»* досліджено та інтерпретовано основні принципи побудови трирівневої моделі освітньої підготовки для фахівців галузі PR, що повинна базуватися на принципах наступності, системності й неперервності освітнього процесу. Принцип наступності стосується питання змісту навчання, послідовності його етапів, форм та способів здійснення навчального процесу, стратегії й тактики, яких повинні дотримуватися суб'єкти в процесі навчання. Принцип наступності дозволяє об'єднати окремі навчальні ситуації, вибудувати чітку їх ієрархію в єдиний цілісний процес і поступово засвоїти закони закономірності й відношення між предметами та явищами. Принцип системності в освіті дає можливість ефективніше структурувати навчальний матеріал, створити модель підготовки, яка б мала послідовний зміст і викладалася в чіткій ієрархії. Системний підхід до структурування вимагає виділяти основні поняття та категорії в навчальному матеріалі, поєднувати їх з іншими поняттями та категоріями і розкривати їхній генезис. Принцип неперервності освітньої підготовки передбачає побудову процесу навчання таким чином, щоб зберегти цілісну систему отримання знань, з чітко вибудованою ієрархією викладу матеріалу та без відчутних перерв у процесі підготовки.

На основі аналізу вітчизняних та закордонних підходів до підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю з урахуванням освітньо-професійних компетенцій, затребуваних ринком праці, а також основних компетенцій, які мають набуватися як результат засвоєння навчального контенту, концептуалізовано компетентнісний набір PR-фахівця та професійні компетенції, що повинні набуватись на кожному рівні вищої освіти. Для бакалаврів – це компетенції, пов'язані із операційними функціями та

обов'язками у галузі соціальних комунікацій: знання, вміння та навички написання текстів, особливостей створення рекламного продукту, формування рекламного бюджету, графічної роботи, роботи з новими медіа, маркетингу, журналістики, проведенням комунікаційних досліджень. Саме в межах підготовки бакалаврів має викладатися більшість дисциплін соціально-гуманітарного блоку.

На рівні магістра повинні виховуватись компетенції, пов'язані із управлінським складником у зв'язках з громадськістю, антикризовим управлінням, та галузевим PR. Також саме цей рівень є перехідним до освітньо-наукового, тому обов'язково мають бути наявні дисципліни, які допоможуть студенту отримати базові знання з основ наукової діяльності, захисту авторських прав та філософії науки.

Третій рівень – доктор філософії – є освітньо-науковим рівнем. Компетенції цього рівня варто розподілити на три взаємопов'язані частини: 1) фахово- та науково-орієнтовані; 2) дослідницькі; 3) навички викладацької діяльності.

У **додатках** до дисертаційної роботи наведено розроблені за участі автора стандарти вищої освіти НТУУ «КПІ», акт впровадження, зразок анкети до опитування експертів, порівняльні таблиці освітніх програм підготовки освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр», таблиці з вихідними даними для ОПП «бакалавр» та «магістр», таблиці з класифікацією спеціалізацій підготовки для ОПП «бакалавр» та «магістр», таблиці із статистичним аналізом дисциплінарного наповнення для ОПП «бакалавр» та «магістр», зразок анкети онлайн-опитування, таблиці з інтегральними оцінками фахово-орієнтованих та соціально-гуманітарних дисциплін, таблиця з даними щодо способів набуття практичних знань у підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю, перелік професійних компетенцій для трьох рівнів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

1. У науковому дослідженні визначено основні проблеми функціонування інституту PR та системи освіти в цій галузі. Їх розділено на дві групи. Перша група – це проблеми загальносвітові, притаманні усім країнам, де здійснюється підготовка PR-фахівців. До цієї групи проблем віднесено: а) кризу самовизначення, що полягає в постійній дискусії – до якої галузі знань відносити PR: до галузі комунікації чи до галузі управління; б) проблему перевищеного попиту на освіту в галузі зв'язків з громадськістю – у більшості країн, де здійснюється підготовка PR-фахівців, є дисбаланс між кількістю затребуваних ринком праці професіоналів галузі і кількістю людей, що навчаються за цим фахом; в) брак серед викладацького складу фахівців саме у галузі зв'язків з громадськістю та соціальних комунікацій, оскільки, як правило, дисципліни викладають фахівці із багатьох суміжних галузей – маркетингу, журналістики, історії та багатьох інших; г) проблема етичних

стандартів у зв'язках з громадськістю. Етична освіта та дотримання правових норм та стандартів є одними із головних завдань PR-освіти.

Друга група – це локальні проблеми, до яких належать і проблеми вітчизняної PR-освіти. Серед них виділяємо застарілу та неефективну освітню систему. Ті теоретичні та методологічні напрацювання, які застосовуються у вітчизняній освіті, багато в чому поступаються західним практикам: а) набір компетенцій, яких набувають майбутні фахівці, не повною мірою відповідає сучасному стану галузі і вимогам ринку праці; б) спостерігається брак матеріально-технічного забезпечення, яке є необхідним елементом PR-освіти як одного із складників медіакommunікації; в) недостатній рівень викладання іноземних мов, що перешкоджає включенню вітчизняної PR-освіти у загальносвітовий контекст та конкурентноздатності майбутніх фахівців на міжнародному ринку праці та в роботі з міжнародними клієнтами.

Удосконалення системи освіти у галузі зв'язків з громадськістю має відбуватися з урахуванням названих проблем.

2. Концептуалізація компетентнісного набору PR-фахівця та професійних компетенцій, що повинні набуватись на кожному рівні вищої освіти, здійснена як підсумок узгодження, з одного боку, вітчизняних та закордонних підходів до підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю, визначення основних компетенцій, які мають набуватися як результат засвоєння навчального контенту, з іншого боку, урахування освітньо-професійних компетенцій, затребуваних ринком праці. На освітньому рівні «бакалавр» набувають компетенції, пов'язані із операційними функціями та обов'язками у галузі соціальних комунікацій; на освітньому рівні «магістр» – компетенції, пов'язані із управлінням у зв'язках з громадськістю; на третьому, освітньо-науковому рівні «PhD» – компетенції, пов'язані із науковим складником у галузі зв'язків з громадськістю та проведенням досліджень у царині соціальних комунікацій.

Такий підхід, що став підґрунтям для створення найбільш релевантної моделі трирівневої підготовки фахівців з PR-галузі, оптимального рівня кредитного навантаження та структури і змісту дисциплінарного наповнення, впроваджено під час розроблення за участі автора стандартів вищої освіти НТУУ «КПІ» спеціальності 061 Журналістика усіх рівнів підготовки.

3. Було визначено найбільш ефективні інноваційні методи навчання у підготовці фахівців зі зв'язків з громадськістю, що ґрунтуються на компетентнісному підході. Метод кейсових завдань (case study), за допомогою якого майбутній фахівець вчиться: приймати рішення в умовах невизначеності, розробляти алгоритм прийняття рішень, здобувати навички дослідження ситуації та розробляти план дій задля досягнення результату. Він дає змогу поглибити свої теоретичні знання та практичні вміння, вчить відстоювати власну точку зору;

Метод проектних завдань, що містить в собі велику кількість прийомів, які дають можливість студенту вирішити проблему в рамках самостійної

діяльності і презентувати свій результат. Метод максимально наближує студента до реалій професійної діяльності;

Метод ділових ігор виховує навички та вміння роботи в команді, аналітичного мислення, презентації власних результатів діяльності й публічних виступів та вміння швидко та чітко приймати рішення в кризових ситуаціях. Усі три методи спрямовані на розвиток найнеобхідніших професійних компетенцій фахівця зі зв'язків з громадськістю.

Ефективність освітнього процесу значно підвищується з використанням так званого підходу «змішаного навчання», який передбачає поєднання класичних форм навчальної діяльності та онлайн-курсів як допоміжного елементу у самостійній роботі студента.

4. Найбільш релевантна модель тривірневої підготовки фахівців з PR-галузі повинна бути побудована з використанням менторського та компетентнісного підходів. Менторський підхід повинен здійснюватись на основі компетентнісної моделі менторства. За допомогою цієї моделі ментор зможе допомогти майбутньому фахівцю здобути найнеобхідніші компетенції та досвід професійної діяльності у галузі соціальних комунікацій та зв'язків з громадськістю. Ментор повинен діяти за алгоритмом «розкажи – покажи – зроби» і тим самим передавати практичний досвід зі зв'язків з громадськістю майбутньому фахівцю.

Компетентнісний підхід у підготовці PR-фахівців передбачає готовність і прагнення людини застосовувати свої знання, уміння та особистісні якості в галузі зв'язків з громадськістю. Компетентнісний підхід до PR-освіти повинен здійснюватися таким чином, щоб допомогти набути майбутньому фахівцеві зі зв'язків з громадськістю всі необхідні навички та вміння, які затребовані ринком праці та PR-індустрією, що їх було встановлено в дослідженні.

5. Доведено необхідність застосування інтегративного підходу до освіти PR-фахівців та забезпечення його ефективності лише за умови здійснення підготовки з урахуванням принципів наступності, неперервності та системності. Такий підхід до PR-освіти, з одного боку, передбачає послідовне, системне та неперервне набуття компетенцій. З іншого боку, набуття компетенцій має бути забезпеченим освітніми програмами, що формуються з урахуванням принципів наступності, системності та неперервності. При дотриманні принципів наступності та системності процес PR-освіти повинен бути організований логічно та структуровано з врахуванням ієрархії набуття професійних компетенцій у галузі зв'язків з громадськістю. Системність та наступність дозволять переходити від простих до більш складних форм пізнання: студент спочатку повинен отримати базові знання у царині соціальних комунікацій і далі він поступово переходить до вивчення вузькопрофільного блоку дисциплін із галузі PR.

Принцип наступності стосується питань змісту навчання, послідовності його етапів, форм та способів здійснення навчального процесу, стратегії й тактики, яких повинні дотримуватися суб'єкти в процесі навчання. Принцип системності в освіті дає можливість ефективніше структурувати навчальний

матеріал, створити модель підготовки, яка б мала послідовний зміст і викладалася в чіткій ієрархії. Принцип неперервності освітньої підготовки передбачає побудову процесу навчання таким чином, щоб зберегти цілісну систему отримання знань, з чітко вибудованою ієрархією викладу матеріалу та без відчутних перерв у процесі підготовки.

Організація освітнього процесу з урахуванням принципу неперервності протягом всього періоду отримання PR-освіти та проходження всіх етапів підготовки сприяє ефективному становленню фахівця зі зв'язків з громадськістю і відповідності його кваліфікації сучасним вимогам PR-ринку. Дотримання цих принципів, а також використання інтерактивних методів навчання та поетапне набуття необхідних компетенцій, унікальних для кожного рівня освіти, дозволить максимально ефективно використати інтегративний підхід до PR-освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Киричок А. До питання вдосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців у сфері зв'язків з громадськістю / А. Киричок, А. Мельниченко // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2014. – № 4. – С. 142–146.

Особистий внесок дисертанта полягає у формулюванні основних вимог до вдосконалення вітчизняної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю.

2. Киричок А. Оцінка стану освіти у сфері зв'язків з громадськістю. Етична освіта як складова процесу / А. Киричок // Вісник Книжкової палати. – Київ, 2015. – № 10. – С. 37–40.

3. Киричок А. Освіта у сфері зв'язків з громадськістю: міжнародний досвід та українські реалії / А. Киричок // Вісник Книжкової палати. – Київ, 2015. – № 12. – С. 45–48.

4. Киричок А. Дефініція поняття паблік рілейшнз та зв'язки з громадськістю як соціальний інститут / А. Киричок // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – Запоріжжя, 2015. – № 1. – С. 127–132.

5. Киричок А. Гібридна війна як стимулюючий чинник зміни парадигми освітньої підготовки фахівців сфери зв'язків з громадськістю / А. Киричок // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – Запоріжжя, 2015. – № 4. – С. 123–130.

Статті в іноземних наукових виданнях:

6. Киричок А. PR-сопровождение деятельности высших учебных заведений как особенный вид социальной практики / А. Киричок // Власть и общество. – Тбилиси, 2015. – № 2. – С. 213–225.

7. Киричок А. Використання методу проектних завдань у формуванні професійних компетенцій PR-фахівця / А. Киричок // Science and Education a

New Dimension. Humanities and Social Sciences. – Budapest, 2016 – № 4 (14), 89. – С. 38–41.

Матеріали наукових конференцій:

8. Киричок А. PR як соціальна технологія / А. Киричок // Друкарство молоде : матеріали 14-ї Міжнар. наук.-техніч. конф. студентів і аспірантів (Київ, 2014 р.). – Кн. 2. – С. 48.

9. Киричок А. Зв'язки з громадськістю як соціальний інститут / А. Киричок // Наукова школа Романа Іванченка : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листопада 2015 р.). – С. 83–90.

10. Киричок А. Особливості підготовки спеціалістів з пропаганди в незалежній Україні / А. Киричок // Деструктивна пропаганда: шляхи протидії та проблеми відповідальності : матеріали Наук.-практ. конф. (Київ, 21 травня 2015 р.). – С. 167–168.

11. Киричок А. Переваги використання менторського підходу у підготовці фахівців спеціалізації «Реклама і зв'язки з громадськістю» / А. Киричок // Друкарство молоде : матеріали 16-ї Міжнар. наук.-техніч. конф. студентів і аспірантів (Київ, 26 квітня 2016 р.). – С. 199–200.

12. Киричок А. Проблеми підготовки фахівців у сфері зв'язків з громадськістю в Україні / А. Киричок // Вплив ринку праці на розвиток галузей економіки : матеріали Наук. семінару «Інформаційна культура в сучасному світі» (Київ, 23 жовтня 2014 р.). – Вип. 6. – С. 27–29.

13. Киричок А. Проблеми якості підготовки PR-фахівців в Україні / А. Киричок // Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи : матеріали Міжнар. наук.-практ. заоч. конф. (Маріуполь, 18 вересня 2015 р.). – С. 314–315.

14. Киричок А. Проблеми удосконалення системи підготовки фахівців галузі PR у вітчизняній освіті / А. Киричок // Гуманізм та антигуманізм у подоланні конфліктів сучасності : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів «Дні Науки» (Київ, 22–23 квітня 2015 р.). – С. 167–168.

АНОТАЦІЯ

Киричок А. П. Удосконалення системи підготовки фахівців галузі зв'язків з громадськістю. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології. – Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертації розглядаються основні теоретичні й практичні підходи до дослідження підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю. Проаналізовано особливості історичного розвитку освіти в галузі PR. Визначено основні проблеми та недоліки вітчизняного й закордонного сегмента освіти у галузі PR. Проведено експертне дослідження PR-освіти в Україні та з'ясовано основні напрями покращення. Здійснено компаративний аналіз вітчизняних і закордонних програм підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю та

визначено основні принципи побудови освітніх програм у галузі PR. За допомогою методу онлайн-опитування з'ясовано основні практичні методи й підходи до питання освіти за фахом зв'язків з громадськістю, а також оптимальне співвідношення теоретичної та практичної частини освітньої підготовки. Висвітлено особливості використання менторського підходу при підготовці фахівців із PR. Досліджено особливості інтеграції методу кейсових завдань, методу практичних завдань та методу ділових ігор у процес підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю. На основі принципів послідовності, системності й неперервності визначено нову трирівневу модель підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю на основі компетентнісного підходу.

Ключові слова: зв'язки з громадськістю, система підготовки, менторський підхід, освітня програма.

АННОТАЦІЯ

Киричок А. П. Усовершенствование системы подготовки специалистов в области связей с общественностью. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.06 – прикладные социально-коммуникационные технологии. – Институт журналистики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертации рассматриваются основные теоретические и практические подходы к исследованию подготовки специалистов по связям с общественностью. Проанализированы особенности исторического развития образования в области PR. Определены основные проблемы и недостатки отечественного и зарубежного сегмента образования в области PR. Проведено экспертное исследование PR-образования в Украине и выяснены основные направления его улучшения. Осуществлен компаративный анализ отечественных и зарубежных программ подготовки специалистов по связям с общественностью и определены основные принципы построения образовательных программ в области PR. С помощью метода онлайн-опроса выяснено основные практические методы и подходы к вопросу образования по связям с общественностью, а также оптимальное соотношение теоретической и практической части образовательной подготовки. Освещены особенности использования менторского подхода в подготовке специалистов по PR. Исследованы особенности интеграции метода кейсовых задач, метода практических задач и метода деловых игр в процесс подготовки специалистов по связям с общественностью. На основе принципов последовательности, системности и непрерывности определена новая трёхуровневая модель подготовки специалистов по связям с общественностью, которая будет базироваться на компетентностном подходе к образованию.

Ключевые слова: связи с общественностью, компетенции, система подготовки, менторский подход, образовательная программа.

SUMMARY

Kyrychok A. P. Improvement of public relations specialists education system. – Manuscript.

A thesis for candidate degree in Social communications: specialty 27.00.04 – Applied Social and Communication Technologies. – Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis covers the main theoretical and practical approaches to the research of specialists in public relations educational training. Public Relations are presented as an interdisciplinary field of study. The historical, dialectical, functional, systemic, cognitive, pragmatic and integrity principles are outlined as we consider them to be the fundamental in the study of social communication and public relations in particular. The following basic methods in the field of social communications and PR research are suggested: modeling, dialectic, functional, structural, historical, functional and systemic.

The current issues of PR education are outlined. It has been determined that the main issues can be distributed in two parts – general and local problems. The first part comprises general education issues, for instance identification crisis, which is expressed through continuous discussions about identification whether PR is in the frame of communication or management field. The other general problem is high demand for PR education. Most countries faced the problem of imbalance between number of gradulators and job market demand. In spite of that fact there is a lack of specialist in the field of PR education. Hence, PR is often taught by specialists of related fields (marketing journalists, sociologists), there is a crucial requirement in educational and professional training of future PR lecturers. The problem of ethic PR standards also belongs to general education problem.

The second group comprises local problems of Ukrainian PR education. They are determined as following: imperfect competences set; old and ineffective educational system, lack of finance and technical support and not sufficient level of foreign languages training.

In the investigation we applied some specialized methods for public relations research, they are as follows: expert interviews, online surveys and comparative and content analysis of educational qualification training programs. The research is based on humanistic, axiological, cultural, competence oriented, personality-oriented, and operational, systemic, synergistic, educational approaches. The historical and educational legal aspects of PR education are described. The application of expert research method is suggested in order to determine the situation which has developed in the public relations training system.

The comparative analysis of educational training programs in terms of the disciplinary component and principles of the educational process has been carried out. An online survey has been organized and basic practical methods, approaches and principles of educational training have been defined. The new three tiered model of training specialists in public relations has been developed and proposed in the research. During the research it has been found out what principles are suitable to

develop a new three tiered model of training specialists in public relations. The main education process principles are described: systemic principal, continuity and consequence. The efficiency of mentor approach in PR education is substantiated. Competent mentorship approach model is described. It has been evidenced that the most effective mentorship interaction method is “tell – show – act” which is subjected to practical skills training. The mentorship approach expediency for public relations training is substantiated. The main practical methods of the training have been determined, which should be integrated in the training of specialists in PR: case study, a method of practical projects and business game method. The efficiency of the educational process using the approach of so-called “blended learning” has been substantiated, as it involves a combination of classical forms of training and online courses as a complementary element in the independent work of the student. The defined set of competencies required for the professional public relations specialist is presented. For bachelors there is knowledge and skills writing, creating promotional product features, forming the advertising budget, graphic works, new media, marketing, journalism, conducting communication research. It is at this educational level the most subjects of social and humanitarian content should be taught. For education level “Master” there is a competence related to the management component of public relations, crisis management, and industry PR. Also, it is the transition level to scientific one, so we have to provide the disciplines which can help students gain basic elementary knowledge of the foundations of scientific activity, protection of copyright and philosophy of science. For educational and scientific level – “Doctor of Philosophy” competences should be divided into two parts. These competences are related to teaching skills that are brought up during training courses outlining the professional-oriented and scientific content and the ability to conduct their own research. A novel three-level model of training specialists in public relations is developed and proposed, which is based on integrative approach to educational training, which will be effective only if the training is carried out taking into account of the principles of continuity, and consistency in education. The three principles of construction of the educational process are described in detail. The point is that the implementation of the principles of continuity and consistency require from a teacher to solve certain tasks at scheduled intervals. Consistency and continuity also allow students to move from simple to more complex forms of cognition. The organization of educational process on the principle of continuity throughout the study period and the passage of all stages of preparation promotes effective formation of professional qualifications and compliance with its modern requirements of the labor market. Adherence to these principles and the use of teaching practices and phased training required competencies at each educational level and it will allow making the integrated approach the most effective in the educational process.

Keywords: public relations, competence, educational system, mentorship, educational program.